

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-67-4-37-40

УДК 378.015 : 172.15 : [378.016 : 159.9+74]

Валерій БУДАК

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2698-6333>

доктор технічних наук, професор,

дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, ректор,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,

вул. Нікольська, 24, 54030, м. Миколаїв, Україна

e-mail: office@mdu.edu.ua

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВІК: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті висвітлюється проблема патріотичного виховання молоді, формування як якостей патріота своєї країни, так і формування особистості, яка має відповідати вимогам суспільства. Наводяться приклади зарубіжного досвіду патріотичного виховання в епоху глобалізації цих змін. Метою статті є представити сприйняття виховання до патріотизму в демократичних країнах у сучасному світі. Аналіз дослідницької проблеми починається з подання ключових термінів, таких як «патріотизм» та «виховання патріотизму». У статті представлені питання шкільних навчальних програм та їх аналіз. Приділяється особлива увага до формування країнах любові до батьківщини в інших країнах. У статті проаналізовано окремі елементи національних навчальних планів, що є основою патріотичного виховання. Метою статті є також швидке переосмислення науки та створення програм для навчання патріотизму.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, громадянські якості, громадянин, демократичні інститути.

Актуальність дослідження проблеми патріотичного виховання молоді в глобалізаційний вік визначається низкою викликів, які постали перед людством, а саме: переоцінка цінностей у свідомості людей, соціальною ситуацією, що склалася у багатьох країнах світу, перетворення в політичному і економічному житті.

Загально визнано, що заклади освіти повинні виховувати патріотизм у молоді. Постає питання яке поняття патріотизму повинно стимулювати ці зусилля? Чи важливим є патріотизм для збереження національної єдності, стійкої прихильності до справедливих інституцій чи мотивації національної служби? Чи настільки великі небезпеки патріотизму, щоб затьмарити його потенційні переваги? Чи існує справді добродесна форма патріотизму, яку слід прагнути до розвитку суспільства та школи?

В освітній сфері університету процес професійної підготовки фахівців ґрунтується на врахуванні вимог до кваліфікації та компетентностей, якими мають володіти випускники університету. Концепція Нової української школи визначила деякі складові моделі випускників загальноосвітнього навчального закладу. Одним із таких компонентів є патріотизм.

Оскільки освітній заклад виховує у молоді патріотичні почуття, безперечно, що сучасні фахівці в освітній сфері самі повинні відповідати однаковим вимогам, тобто розвивати патріотичні почуття.

У Наказі МОН № 641 від 16.06.15 року Про затвердження Концепції національно-патрі-

отичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах зауважується, що інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

В сучасній педагогічній науці достатньо досліджено національно-патріотичне виховання (Ю. Бондаренко, М. Боришевський, О. Вишневський, Р. Захарченко, В. Кузь, Б. Цимбалістий, В. Янів, Ю. Ярема, О. Ярмоленко) та військово – патріотичне виховання (М. Зубалій, В. Івашковський). Але наукові дослідження щодо вивчення зарубіжного досвіду з цієї проблеми представлені недостатньо.

Мета патріотичного виховання – формування громадянина-патріота України, який готовий самостійно будувати державу та забезпечувати її національну безпеку, знати її права та обов'язки, захищати її цивілізовані права, сприяти об'єднанню українського народу, громадянський мир і злагода в суспільстві, бути конкурентоспроможними, успішно реалізовувати себе в суспільстві як громадянин, сімейний чоловік, професіонал, носій української національної культури (Концепція національно-патріотичного виховання молоді, 2015 р.).

Зарубіжні наукові дослідники підкреслюють, що у сучасному світі вищі навчальні заклади, які надають можливості для розвитку лідерського потенціалу своїх студентів, мають велике значення у підготовці майбутніх керівників (Christensen, 2019, p. 5).

У патріотичному вихованні в епоху глобалізаційних змін важливо зрозуміти, яку роль може відігравати виховання патріотизму у школах та вищих закладах освіти, як аспект громадянської освіти. Як приклад наведемо США. У Сполучених штатах патріотичне виховання можна знайти скрізь. Учні державних шкіл вітають державний прапор і щодня складають присягу на вірність своїй країні. Судова влада та соціальна еліта США підтримують церемонію складання присяги.

Звернемось до зарубіжного досвіду. Філософ Рендалл Керрен та історик Чарльз Дорн (Curren Randall, Dorn Charles) досліджуючи проблему виховання патріотизму в школах *Сполучених Штатів Америки* протягом багатьох років, висвітлюють цілі, методи концепції виховання патріотизму. Дослідники пов'язують поняття патріотизму зі справедливістю, освітою та «процвітанням» людини. Керрен і Дорн зазначають, що громадянське виховання, організоване навколо трьох компонентів громадянської чесноти: інтелекту, дружби та компетентності, а також всеосяжної сприятливої шкільної громади, що сприяє розвитку добродесної форми патріотизму, сумісної з громадянськими якостями, аргументованою власною думкою, глобальною справедливістю, відданістю демократичним інститутам та природному середовищу. Патріотичне виховання в епоху глобальної епохи підтримує захист демократичних інститутів, оскільки формує розуміння патріотизму в контексті націоналістичного, популістського та авторитарного рухів у Сполучених Штатах та Європі.

Британський дослідник Ендрю Петерсон (Peterson Andrew) зазначає, що концепції патріотизму (на відміну від національної ідентичності) приділяється недостатньо уваги як в літературі, так і в дискурсі навколо освіти щодо ви в англійських школах. Прагнучи вирішити цю прогалину, тут робиться випадок на користь викладання та сприяння патріотичній прихильності, що базується на змістовному понятті «громадянський патріотизм». Вчений робить спробу протистояти припущенню про те, що навчання патріотизму виходить за рамки цілей освіти та виховання якостей громадянина. Також приділяється увага дискусії щодо змісту навчальних програм та процесів, які впливають на виховання патріотизму.

Розглянемо стратегію патріотичного виховання у *Республіці Польща*. Приклад вирішення цієї проблеми в країні свідчить про актуальність патрі-

отичного та громадянського виховання. Проблеми сучасного світу та криза в освіті, з якими стикається сучасна польська освіта, демонструють її значення та важливість у новому світлі. На думку польського дослідника Ярослава Лушица (Jaroslaw Lusica), єдина стратегія, яка зробила б можливим виживання сучасної цивілізації та дозволила б уникнути катастроф – це розвиток, заснований на людських ресурсах, на потенціалі та творчості людей, що складають суспільство. Людський капітал поновлюється не лише завдяки наступним поколінням, але й завдяки тому, що людина має здатність накопичувати та передавати знання та патріотичні цінності наступним поколінням.

У цьому контексті особливо важливим аспектом сучасної шкільної освіти є, з одного боку, формування почуття власної національної ідентичності, захист усього, з чого складається Польща, виховання у молоді відповідальності, поваги та любові до батьківщини, з іншого боку, прищеплювати молодим людям радість до життя, почуття гордості за те, що є поляком, патріотом ХХІ століття.

На думку дослідника сьогодні патріотизм насамперед повинен бути застосований на практиці, а саме, уроки повинні проводитись у патріотичному дусі, адже лише це призведе до формування патріотичного ставлення (Jaroslaw Lusica). У цьому процесі вчителі відіграють важливу роль. Вони не можуть обмежуватися лише кураторством або по-вчанням про патріотизм, але вони мають прагнути до ситуації, коли учні засвоюють патріотизм повільно і усвідомлено. Тому, перш за все, вплив сучасної польської освіти та вчителя на успішність освіти є неоціненним – словесний образ прикладу – наслідування – є важливішим, ніж слова. Приклад особистого життя в дусі патріотизму особливо потрібен зараз, як ніколи раніше. Принцип простий: на прикладі патріотизму в освітньому просторі окреслюються можливості та межі навчання та виховання патріотизму (Jaroslaw Lusica).

Варто зазначити, що національна навчальна програма з Директиви міністра національної освіти від 27 серпня 2012 р. визначає вищу мету виховної роботи вчителя – підґрунтя, на якому базується навчальна діяльність школи. Вона включає елементи, безпосередньо пов'язані з патріотичною та громадянською освітою, а саме (Jaroslaw Lusica):

- пізнання спадщини національної культури через перспективу європейської культури;
- зміцнення почуття культурної, історичної, етнічної та національної ідентичності;
- пізнання спадщини національної культури через перспективу європейської культури;
- зміцнення почуття культурної, історичної, етнічної та національної ідентичності;

Отже, польська система освіти створює умови для патріотичного виховання молоді.

У цьому процесі вчителі відіграють важливу роль. Вони не можуть обмежуватися лише кураторством або повчанням про патріотизм, але вони мають прагнути до ситуації, коли учні засвоюють патріотизм повільно і усвідомлено. Тому, перш за все, вплив сучасної польської освіти та вчителя на успішність освіти є неоціненним – словесний образ прикладу переслідування – наводить приклад, а не слова. Приклад особистого життя в душі патріотизму особливо потрібен зараз, як ніколи раніше. Принцип простий: на прикладі патріотизму в освітньому просторі окреслюються можливості та межі навчання та виховання патріотизму (Яніга, 2004, 223–224). Тоді здається, що цей принцип є, з одного боку, опосередкованою відповіддю на питання, поставлені на початку статті, а з іншого – виражає досконалий прийом для виховання патріотизму в сучасній польській освіті.

Патріотичне виховання молоді у Франції ґрунтується на демократичних цінностях. На початку нового навчального року у Франції, кожен клас в країні вивішує французький прапор, прапор Європейського Союзу, слова гімну та французький девіз «Свобода, рівність, братство». Ця вимога впливає з мети, спрямованої на прищеплення патріотизму. Заклик вивішувати державний прапор у кожному класі від дитячого садка до середньої школи запропонував законодавець Ерік

Кіот (Éric Ciotti,) під час обговорення у Національній Асамблеї законодавство про освіту. Асамблея прийняла пропозицію щодо французького прапору, та прапору Європейського Союзу.

Законодавці вказали на обов'язкову наявність тексту гімну та національного девізу у кожному класі в державних та приватних закладах – від початкової до середньої школи.

Отже, актуальність проблеми патріотичного виховання в демократичних країнах не викликає сумніву. Патріотичне виховання молоді є комплексною системною діяльністю органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї, яка формує у молоді високу патріотичну свідомість, любов до Батьківщини, турботу про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів.

Представлений в цій статті аналіз вирішення проблеми лише частково показують розуміння концепції патріотизму та ставлення до її складових. Подальше вивчення позитивного зарубіжного досвіду патріотичного виховання молоді у демократичних країнах дає можливість узагальнити особливості кожного з компонентів та зробити глибокий аналіз стану проблеми для подальшого удосконалення патріотичного виховання молоді в Україні.

Список використаних джерел

1. Будак В.Д. Військово-патріотичне виховання як складова національно-патріотичного виховання молоді / Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. проф. Анатолія Ситченка. № 4 (55), грудень 2016. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 396 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [дод. 2 до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641] // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України : єдине офіц. вид. М-ва освіти і науки України. 2015. № 8. С. 87-95.
3. Олексюк О.Є. Психологія загальна : Курс лекцій : навч.-метод. посібник / О. Є. Олексюк. 2-ге вид., переробл. і доповн. Миколаїв : Іліон, 2017. 380 с.
4. Curren Randall, Dorn Charles (2018). Patriotic Education in a Global Age. Chicago, IL, USA: University of Chicago Press. 2018
5. Faycal Benhassain. In a Bid to Instill Patriotism in France, Flags and Anthem Now Required in Every Classroom. September 3, 2019
6. Електронний ресурс: <https://www.cnsnews.com/news/article/fay-al-benhassain/bid-instill-patriotism-france-flags-and-anthems-required-every>
7. Jaroslaw Lusica. The Reseption of Education for Patriotism in Contemporary Polish Education Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/324682662_the_reception_of_education_for_patriotism_in_contemporary_polish_education
8. Patriotic Education in a Global Age (History and Philosophy of Education Series) Paperback – April 30, 2018 by Randall Curren (Author), Charles Dorn (Author) 192 pages Режим доступу: <https://philpapers.org/rec/dorpei-2>
9. Peterson, Andrew. Civic patriotism as a legitimate aim of education for citizenship in England // Citizenship Teaching & Learning (Journal) Volume 8, Number 1, 5 December 2012, pp. 5-20(16)

References

1. Budak V.D. Viiskovo-patriotychnne vykhovannia yak skladova natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi / Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky : zbirnyk naukovykh prats / za red. prof. Anatoliia Sytchenka. № 4 (55), hruden 2016. Mykolaiv : MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2017. 396 s.
2. Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi [dod. 2 do nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 r. № 641] // Informatsiinyi zbirnyk ta komentari Ministerstva osvity i nauky Ukrainy : yedynе ofits. vyd. M-va osvity i nauky Ukrainy. 2015. № 8. S. 87-95.
3. Oleksiuk O.Ie. Psykholohiia zahalna : Kurs lektsii : navch.-metod. posibnyk / O. Ye. Oleksiuk. 2-he vyd., pererobl. i dopovn. Mykolaiv : Iliion, 2017. 380 s.
4. Curren Randall, Dorn Charles (2018). Patriotic Education in a Global Age. Chicago, IL, USA: University of Chicago Press. 2018

5. Faycal Benhassain. In a Bid to Instill Patriotism in France, Flags and Anthem Now Required in Every Classroom. September 3, 2019 Електронний ресурс: <https://www.cnsnews.com/news/article/fay-al-benhassain/bid-instill-patriotism-france-flags-and-anthems-required-every>
6. Jaroslaw Lusica. The reseption of education for patriotism in contemporary polish education Access mode: https://www.researchgate.net/publication/324682662_the_reception_of_education_for_patriotism_in_contemporary_polish_education
7. Patriotic education in a global age (history and philosophy of education series) paperback – april 30, 2018 by randall curren (author), charles dorn (author) 192 pages режим доступу: <https://philpapers.org/rec/dorpei-2>
8. Peterson, Andrew. Civic patriotism as a legitimate aim of education for citizenship in England // Citizenship Teaching & Learning (Journal) Volume 8, Number 1, 5 December 2012, pp. 5-20(16)

Валерий Будак. Патриотическое воспитание молодежи в эпоху глобализации: зарубежный опыт

В статье рассматривается проблема патриотического воспитания молодежи, формирования как качеств патриота своей страны, так и формирования личности, которая должна соответствовать требованиям общества. Приводятся примеры зарубежного опыта патриотического воспитания в эпоху глобализаций них изменений. Целью статьи является представить восприятие воспитание к патриотизму в демократических странах в современном мире. Анализ исследовательской проблемы начинается с представления ключевых терминов, таких как «патриотизм» и «воспитание патриотизма». В статье представлены вопросы школьных учебных программ и их анализ. Уделяется особое внимание к формированию странах любви к родине в других странах. В статье проанализированы отдельные элементы национальных учебных планов, является основой патриотического воспитания. Целью статьи является также быстрое переосмысление науки и создание программ для обучения патриотизма.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, гражданские качества, гражданин, демократические институты.

Valeriy Budak. Patriotic education of youth in the globalization age: foreign experience

The aim of the article is to present a solution the the problem of patriotic education of young people, the formation of both the qualities of a patriot in their country, and the formation of a personality that must meet the requirements of society.

The purpose of patriotic education – formation of a citizen-patriot of Ukraine, who is ready to independently build the state and ensure its national security, to know its rights and obligations, to protect its civilized rights, to promote the unification of the Ukrainian people, civil peace and harmony in society, to be competitive to successfully realize themselves in society as a citizen, family man, professional, carrier of Ukrainian national culture.

In the educational sphere of the university, the process of professional training of specialists is based on consideration the requirements for qualification and competencies that the graduates of the university must possess. The concept of the New Ukrainian School has identified some constituent models of graduates of a comprehensive educational institution. One such component is patriotism.

As the educational institution fosters patriotic feelings in young people, it is undisputed that modern education professionals must themselves meet the same requirements, that is, develop patriotic feelings.

Examples of foreign experience of patriotic education in the age of globalization change are given. The purpose of this article is to present the perception of patriotism in democratic countries in the modern world. The analysis of the research problem begins with the introduction of key terms such as «patriotism» and «education of patriotism». The article presents the issues of school curricula and their analysis. Special attention is paid to the formation of countries of love for their homeland in other countries. The article analyzes some elements of national curricula that underlie patriotic education. The purpose of the article is also to quickly rethink of science and create programs for teaching patriotism.

Keywords: patriotism, patriotic education, civic qualities, citizen, democratic institutions.